

Секція: Економіка, організація і управління підприємствами, галузями,
комплексами

Шестаковська Т.Л.

*аспірант кафедри економічної теорії
Чернігівського державного інституту економіки і управління
м. Чернігів, Україна*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ПОЗАБЮДЖЕТНИХ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ В ЗАГАЛЬНІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ

Напрямки розвитку економіки України і вибір інноваційного шляху розвитку пред'являють підвищені вимоги до системи освіти, у тому числі загальної середньої, підвищують значимість модернізації галузі. Розвиток освіти включено до числа найважливіших національних проєктів.

Одним з ключових пріоритетів реформи загальної середньої освіти є вдосконалення механізмів його фінансування. Визнана необхідність впровадження нормативного подушного фінансування (на основі чисельності учнів), посилення фінансової та господарської самостійності загальноосвітніх закладів та їх відповідальності за результати діяльності, підвищення ролі споживачів послуг і позабюджетного фінансування, поліпшення системи оплати праці [1].

В умовах слабкої вивченості теми позабюджетних фінансів і відсутність якісної статистики практично на всіх рівнях управління спонукає до виникнення завдання визначення методичних підходів аналізу позабюджетних вкладень у загальну середню освіту. Такий аналіз повинен дозволяти оцінювати умови та напрями реалізації державних концепцій у даній сфері.

Перш за все, необхідно визначити, з яких позицій ми розглядаємо позабюджетне фінансування, і яку роль йому відводимо у розвитку освіти. Така необхідність виникає у зв'язку зі збільшенням позабюджетних витрат на освіту і в тому числі появою загроз, що традиційно безкоштовна державна послуга стає для споживачів платною. З досвіду України та інших країн можна виділити

три підходи до визначення ролі позабюджетного фінансування загальної середньої освіти.

1. Позабюджетне фінансування необхідне в умовах обмеженості державних фінансових ресурсів, що дає можливість зберігати і розвивати мережу освітніх установ.

2. Практика батьківських вкладень у розвиток школи обмежується – допускається тільки оплата навчання в приватних школах; розвинена система програм і грантів від приватних організацій (в даний час в США). Тобто позабюджетні фінанси спрямовуються на задоволення специфічних потреб і стимулювання підвищення якості освіти.

3. Здійснюється процес залучення позабюджетних коштів загальноосвітніми установами, оскільки вважається, що школи більшою мірою орієнтуються на запити безпосередніх споживачів освітніх послуг (реформа освіти у Великобританії). Школи володіють розширеними правами в користуванні бюджетними та позабюджетними ресурсами. Таким чином, позабюджетні фінанси розглядаються або як додаткове джерело фінансування в умовах обмеженості державних ресурсів та спрямовуються як на поточні потреби самої системи, так і на стимулювання якісних змін, або як засіб, що сприяє підвищенню якості освітніх послуг відповідно до індивідуальних запитів споживачів [3, с. 118].

В Україні переважає перший підхід до розуміння позабюджетного фінансування загальної освіти. Ми пропонуємо при оцінці умов підвищення обсягів позабюджетної діяльності в конкретному регіоні орієнтуватися на другий підхід, тобто розуміти, що позабюджетні фінанси – не лише засіб для підвищення фінансової забезпеченості освітніх установ, але, головним чином, вкладення споживачів, які мають сприяти підвищенню якості освіти, що здобувається.

Для реалізації пріоритету підвищення обсягів позабюджетної діяльності, пропонуємо методичний підхід до збору й аналізу інформації про позабюджетні потоки в загальну середню освіту.

При цьому передбачається, що підвищення обсягів позабюджетного фінансування загальної освіти можливо, головним чином, за рахунок:

- переорієнтації частини позабюджетних потоків, що йдуть поза школою, на школу;
- розвитку різноманітних видів позабюджетної діяльності;
- підвищення якості управління процесом залучення позабюджетних коштів на всіх рівнях [2, с. 22].

У таблиці 1 представлені основні блоки аналізу позабюджетного фінансування із зазначенням дослідницьких завдань, джерел та методів збору інформації, складу необхідної інформації.

Таблиця 1

Основні складові методичного підходу до аналізу позабюджетного фінансування загальної середньої освіти

Цілі та завдання аналізу	Джерела і методи збору інформації	Зміст інформації
1	2	3
<i>Оцінка позабюджетних доходів шкіл</i>		
Виявлення існуючих обсягів позабюджетного фінансування та його джерел	Регіональні та місцеві органи управління освітою (дані звітності) директори шкіл (опитування)	Дані про обсяги коштів, що залучаються від: - спонсорів; - платних додаткових послуг; - батьківських внесків; - ведення підприємницької діяльності та здачі приміщень в оренду
	Учні та батьки (соціологічне опитування)	Дані по витратах споживачів на: - платні додаткові заняття в школі; - внески на користь школи у грошовому вигляді; - внески на користь школи в не грошовому вигляді; - витрати, пов'язані з навчальним процесом у школі (придбання підручників, оплата навчальних практик тощо); - витрати на додаткові заняття поза школою – репетиторство, додаткова навчальна література.
<i>Визначення напрямків підвищення обсягів позабюджетних коштів</i>		
Визначення попиту на платні додаткові освітні послуги, що надаються в школі. Оцінка платоспроможного попиту	Учні та батьки (соціологічне опитування) Метод фокус-груп	Відповіді на питання: - користування платними послугами у школі та поза школою; - причини, з яких дитина не відвідує платні додаткові заняття в школі; - фінансові можливості батьків оплачувати додаткові послуги в школі; - рівень доходу і частка витрат на освіту у сімейному бюджеті.

Продовження табл. 1

1	2	3
Оцінка ресурсів загальноосвітніх установ для ведення підприємницької діяльності та здачі приміщень в оренду	Директора шкіл, місцеві органи управління. Опитування, інтерв'ю	- наявність приміщень для здачі в оренду; - наявність земельної ділянки (для сільської школи); - наявність приміщень та обладнання для виготовлення продукції, придатної для подальшої реалізації
Визначення попиту на профільне навчання від місцевих підприємств	Керівники підприємств. Інтерв'ю або опитування	- потреба в профільному навчанні; - умови та організація виконання замовлення
Оцінка ресурсів загальноосвітнього навчального закладу для розвитку платних освітніх послуг	Директора шкіл, місцеві органи управління. Опитування, інтерв'ю	- наявність приміщення для надання додаткових послуг; - забезпеченість інформаційними технологіями та їх доступність для надання платних послуг; - наявність кваліфікованих викладачів для проведення платних додаткових занять; - наявність часу у викладачів для ведення додаткових занять; - можливість залучати викладачів «зі сторони»
<i>Оцінка та шляхи поліпшення роботи регіональних і місцевих органів управління в напрямку залучення позабюджетних коштів</i>		
Оцінка нормативної бази в сфері управління позабюджетними фінансами	Регіональні та місцеві відділи управління освітою (аналітична робота)	Наявність регіональної та місцевої нормативної бази, яка регламентує: - надання платних освітніх послуг; - ліцензування освітньої діяльності; - пільгові умови оподаткування для підприємств-спонсорів загальної освіти
Наявність і поліпшення методичної підтримки з боку влади в розвитку позабюджетної діяльності	Регіональні та місцеві відділи управління освітою, керівники шкіл. Інтерв'ю	- проведення семінарів для директорів загальноосвітніх установ; - обмін досвідом; - складання методичних рекомендацій по роботі з позабюджетними коштами для керівників загальноосвітніх установ в поширенні інформації про досвід інших шкіл
Оцінка та вдосконалення моніторингу позабюджетних фінансів	Регіональні та місцеві відділи управління освітою. Інтерв'ю	- наявність інформації про позабюджетне фінансування шкіл місцевості; про структуру позабюджетних доходів шкіл у структурі витрат за рахунок позабюджетних джерел; - співставлення інформації, що розміщується місцевою владою з іншою інформацією.
Розвиток громадських органів управління загальною середньою освітою	Районні відділи управління освітою. Інтерв'ю	- наявність місцевої ради з управління освітою; склад та функції ради; - частка освітніх закладів, які мають піклувальні комітети
	Директори шкіл, члени піклувального комітету. Інтерв'ю	Визначення функцій, які виконує піклувальна рада: - режим роботи школи; - джерела надходження позабюджетних коштів; - збір батьківських внесків, тощо.
	Учні та їх батьки. Опитування	- інформованість споживачів про наявність піклувальної ради, її функції.

Отже, особливість аналізу позабюджетного фінансування загальної середньої освіти на конкретній території полягає в тому, що жоден з рівнів системи загальної освіти не володіє об'єктивною і повною інформацією про величину та структуру цих потоків. Тому методика включає збір однотипної інформації з різних рівнів системи: місцевих органів управління, загальноосвітніх установ, учнів та їх батьків. Це дозволяє сформувати найбільш об'єктивну картину про позабюджетні надходження. Крім того, оскільки через школи та місцеві органи управління освітою проходить інформація тільки про ті позабюджетні потоки, які йдуть до школи, для формування повної картини необхідно враховувати й інші потоки, інформацією про які володіють батьки та учні (це витрати на навчання поза школою, репетиторство та ін.).

Література

1. Аналітична записка. Стан і перспективи розвитку середньої освіти в Україні. – Режим доступу: [/http:// webcache. googleusercontent. com/search?q=cache:jJk9ndOUfumj](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:jJk9ndOUfumj).
2. Бучковська Я.Г. Проблеми фінансування освіти в Україні / Наука й економіка. – 2010 р. - №2. – С. 20-24.
3. Курець В.С. Економічна та фінансово-управлінська діяльність загальноосвітніх шкіл сільської місцевості в нових соціально-економічних умовах: матеріали V Міжнародної наук.-практ. конф. [“Наука в інформаційному просторі], (Дніпропетровськ, 30-31 жовт. 2009 /Збірник наукових праць. - Дніпропетровськ: ПДАБА, 2009. - с.117-119.